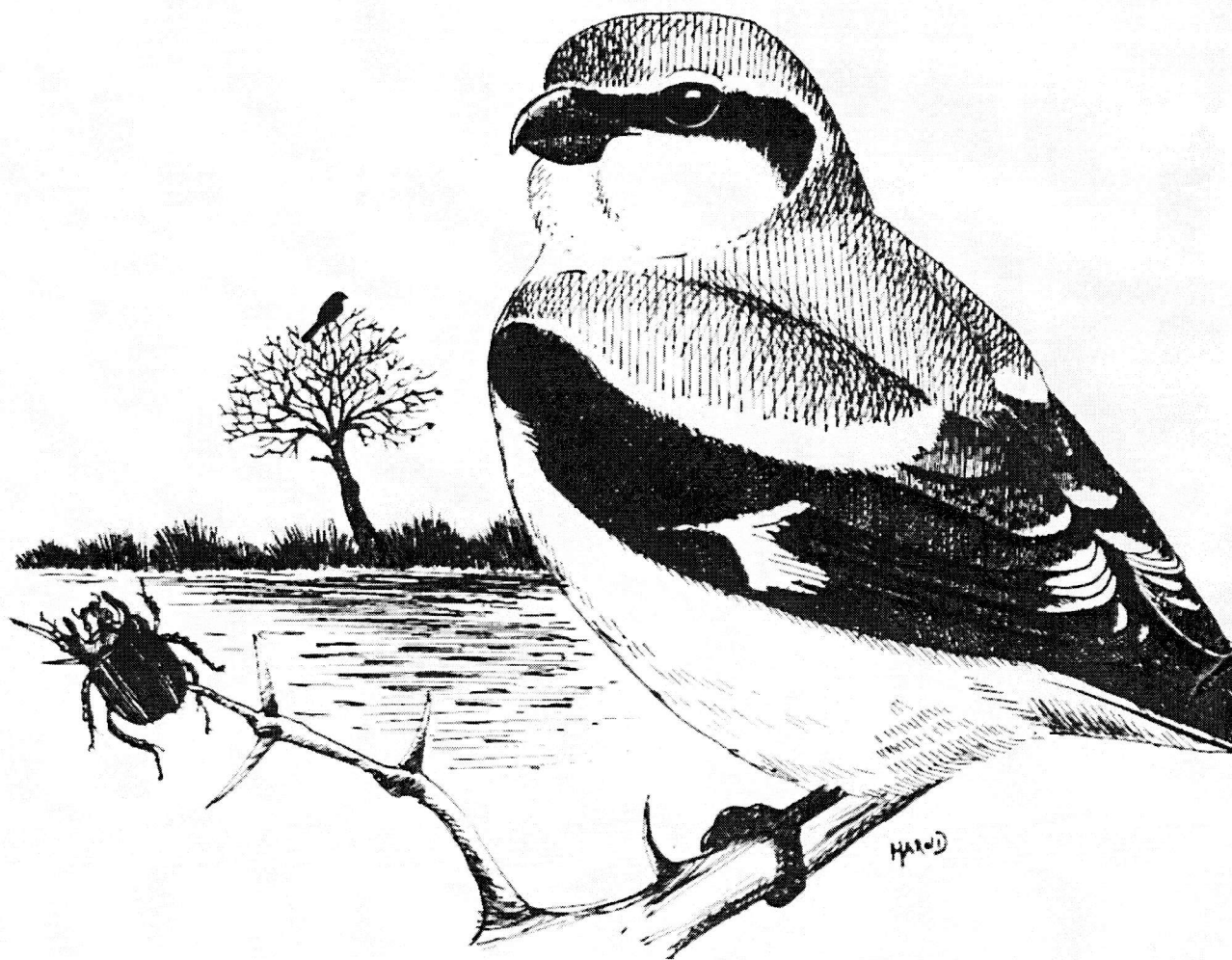

Blauwe Klauwier

Periodiek van Vogelwerkgroep De Kempen jaargang 30 nr. 3

De Blauwe Klauwier is een uitgave van Vogelwerkgroep De Kempen

Redactie

Jan Wouters (eindredacteur)
De Braken 11
5541 AC Reusel
Wim Deeben
Boekweitstraat 24
5503 XR Veldhoven
Robert Kastelijn (fotograaf)
Reinoutlaan 352
5665 AJ Geldrop

Telefoon 049 7642391
E-mail janenmargo@chello.nl

Telefoon: 040 2540797
E-mail: wimdeeben@hetnet.nl

Telefoon 040 2852899
E-mail: r.j.kastelijn@hetnet.nl

Redactie-adres

Jan Wouters (eindredacteur)
De Braken 11
5541 AC Reusel

Telefoon 049 7642391
E-mail janenmargo@chello.nl

Vogelwerkgroep De Kempen

Vogelwerkgroep De Kempen beoogt bezig te zijn met vogelstudie in de Kempen, teneinde de kennis over de in het wild levende vogels te vergroten en een bijdrage te leveren aan de bescherming van deze vogels in hun milieu. Hiernaast is ruimte voor andere activiteiten zoals: natuurstudie in ruimere zin; voorlichting; educatie en beheerswerkzaamheden.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap kan men verkrijgen door zich te wenden tot het secretariaat van Vogelwerkgroep De Kempen. Het lidmaatschap start met een proeflidmaatschap van drie maanden.

De contributie voor 2003 bedraagt € 30,- per jaar.

Gezinsleden betalen € 15,-.

Studenten en 65-plussers betalen € 25,-.

Donateurs die de vogelwerkgroep willen steunen zijn van harte welkom. Bij een donatie van € 15,- of meer, krijgt men het clubblad een jaar lang toegezonden.

Betaling van contributie of donatie kan geschieden door storting op girorekening 5859111 ten name van Vogelwerkgroep De Kempen, onder vermelding van contributie of donatie.

Secretariaat/Postadres

Vogelwerkgroep De Kempen
Postbus 386
5500 AJ Veldhoven

E-mail

vwgkempen@hetnet.nl

Homepage

www.homepages.hetnet.nl/~vwgdekempen

© Copyright 2004

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Het jachtbedrijf met de stootvogel in Waalre en omgeving (16e -18e eeuw), deel 1.

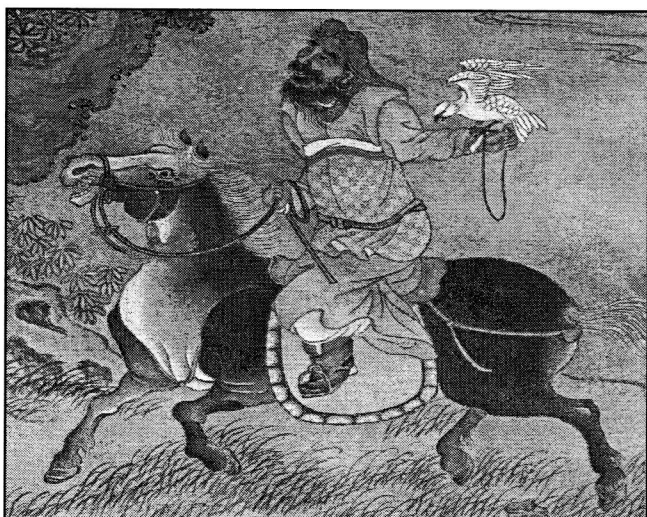
Jacques Bijnen

Dit artikel is integraal overgenomen uit de onlangs verschenen genealogie van de familie Bijnen. Vele leden van dit, vanaf het midden van de 15e eeuw, uit Waalre stammende geslacht beoefenden de valkerij in al haar vormen. Het onderwerp beoogt enig inzicht te geven in het ontstaan en de tradities van het jachtbedrijf met de stootvogel in Waalre en omgeving.

Ontstaan van de valkerij in de Kempen

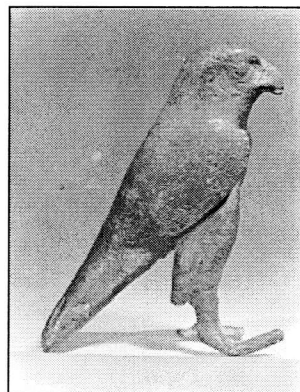
De jacht op levende buit als voedsel is zo oud als de mens zelf. Om zijn doel te bereiken heeft hij de ingeboren jachtdrift van het dier aangewend tot eigen voordeel. In het jagen met roofvogels (=stootvogels) benut de mens het jachtinstinct van deze dieren aanvankelijk tot zijn voordeel en in een later stadium tot zijn genoegen. De passie voor de jacht met vogels ligt in de kunst om de moed, kracht en snelheid, alsmede de scherpte van gezicht van de stootvogel zodanig onder controle te hebben en te leiden dat men op een bepaald tijdstip zijn vlucht op een vrije prooi in de vrije natuur kan laten uitvoeren.

De oudste overleveringen situeren de oorsprong van de valkerij in Centraal-Azië bij de Chinese Hia-Dynastie (2205-1706 voor Chr.).

Chinese tekening van de (veel latere) Yüan Dynastie met jagende Genghis Khan (†1227). De witte valk symboliseert zijn krijgshaftigheid en moed.

Omstreeks 1200 voor Chr. wordt een reliëf van een Egyptische valk in zandsteen gedateerd. Onder andere de Egyptenaren vereerden de vogel als zijnde heilig. Voor hen was de hoog in de hemel zwevende valk bij uitstek een verschijningsvorm van het goddelijke. Bronzen valkenbeeldjes werden door particulieren in de tempel opgesteld als teken van eerbied en in de hoop daardoor goddelijke bescherming te verkrijgen.

Bronzen valkenbeeldjes uit de bloeitijd van de Egyptische valkenerediensten tussen 700 en 300 voor Chr. (hoogte circa 17 cm). (Collectie Rijksmuseum van Oudheden te Leiden)

Uit omstreeks 350 na Chr. stamt de eerste betrouwbare mededeling over de valkerij in West-Europa. Rond 600 is de jacht met de valk een geliefde sport bij adel en geestelijkheid. In het licht van een gestegen belangstelling voor het spel met de valk stelde de Duitse keizer Frederik II (1194-1250) - zelf een gepassioneerde valkenier - een manuscript op, waarin hij zowel de vogels zelf als de vangwijze en de verzorging ervan beschreef. In de tweede helft van de Middeleeuwen is de jacht met de valk boven alle andere vormen van jacht geëvalueerd tot een symbool om de voorname positie van vorsten, adel en geestelijkheid in de Westerse wereld te benadrukken.

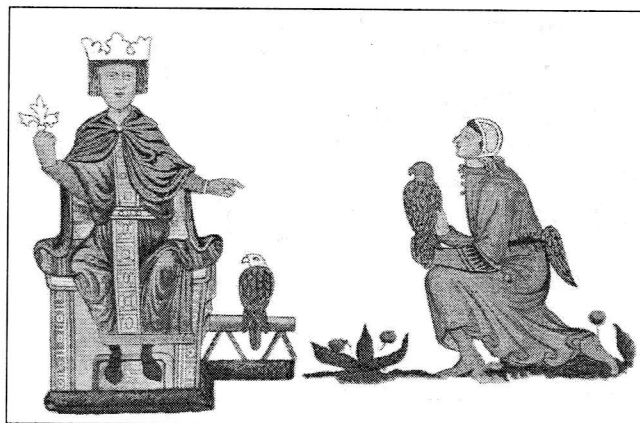
Met de valk op eendenjacht. Mozaïek uit de vierde eeuw, opgegraven in Argos: een van de oudste afbeeldingen van de valkerij in Europa.

Mede door toedoen van Maria van Bourgondië (1457-1482), dochter van Karel de Stoute en landvoogdes van de Nederlanden, vestigde zich in de 16e eeuw de faam van de Brabantse valkerij aan de West-Europese hoven. Maria was vaak te vinden op haar kasteel te Turnhout en ze hield zich vooral bezig met de jacht en met de rechtspraak hiervan.

Maria van Bourgondië huwde met de Habsburger en latere keizer Maximiliaan van Oostenrijk (1459-1519). Evenals Maria was hij een hartstochtelijk jager (hij liet zelfs een handschrift na, dat over valkerij handelt). Na het vroegtijdig

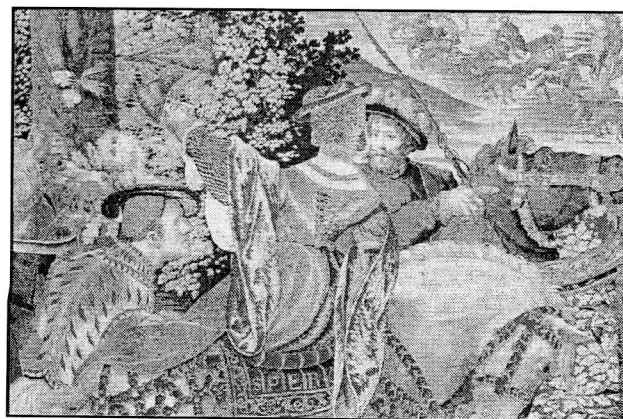
overlijden van zijn vrouw stuurde hij in 1510 zijn oppervalkenier Simon

Hagenauer naar Turnhout om toezicht te houden op het jachtdomein. (Opvolgster van Maria als landvoogdes over de Nederlanden werd Margaretha van Oostenrijk, tot 1530.) Vervolgens - onder het regentschap van Maria van Hongarije, zus van keizer Karel V (en opvolgster van Margaretha) - beleefde de jacht in de Nederlanden een nooit gekende bloei. Zij had een passie voor de jacht en verbleef vaak - ook voor lange periodes - op het kasteel te Turnhout. In 1543 werd zij door Karel V benoemd tot opperjachtmeesteres van Brabant. Dankzij haar werd Turnhout het cen-

Keizer Frederik II met zijn valkenier (1247).

trum van de valkerij (voor alles wat toentertijd in noord en zuid naam en rang had). De valkeniers uit Turnhout en omgeving leverden hun vogels aan de

Maria van Hongarije in feestelijke jachtkleding; met de rug naar de toeschouwer gekeerd, gezeten op haar paard en haar valk op de linkerhand. Detail uit het wandtapijt 'De grote jachten van Maximiliaan' van Bernart van Orley, omstreeks 1530.

Zij beheersten als geen ander de hoge kunst van dressuur en traditie om de vogels geschikt te maken voor de jacht.

Na het vertrek van Maria uit Turnhout (1556) bleef tot in de 17e eeuw de jacht een hoofdmotief voor de belangstelling voor Turnhout. Onder meer Frederik Hendrik, zijn broer Philips Willem (1612) en zijn vrouw Amalia van Solms (1649) namen deel aan valkenjachten in Turnhout en Arendonk. De gegevens over jaarlijks te houden jachten strekken tot 1682. Omstreeks die tijd kwam er een eind aan het glorietijdperk voor deze Kempische stad.

Het vaandel van het verstaan van de kunst valken te vangen en te trainen voor de jacht zou overgaan naar de Noord-Brabantse Kempen, waarvan Valkenswaard het bolwerk en eind 18e - begin 19e eeuw het eindpunt van de West-Europese hofvalkerij en van de valkerij in het algemeen werd.

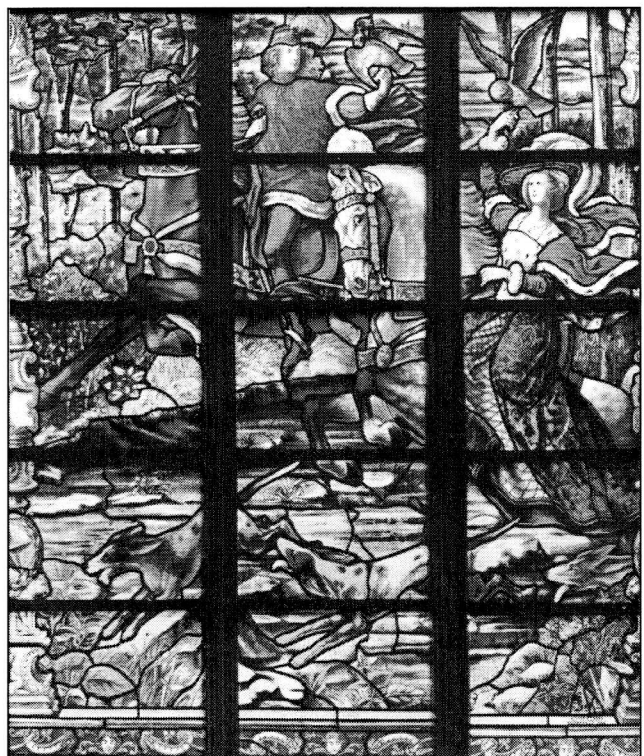

*Koning Konrad, gevolgd door zijn valkenier.
(Illustratie (1268), uit de Manessecodex, Universiteit
Heidelberg)*

*Mongools-Turkse miniatuur van een jachtstoet.
(Topkapi Saray Museum, Istanbul)*

Gebrandschilderd glasraam in het Kasteel du Four te Retie (grensgemeente van Turnhout en Arendonk), voorstellende Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië op valkenjacht. (Edward Martens, 1906)

Rechtspraak

Dat het zwaartepunt van de valkerij destijds (14e-15e eeuw) in de Antwerpse en Noord-Brabantse Kempen lag, valt op te maken uit de oprichting van een arbitragehof - *Valkhof* genoemd - voor de jacht met de vogel. Dit in circa 1410 te Turnhout ingestelde gerecht wordt toegeschreven aan hertog Antoon van Bourgondië. Valkeniers konden aan dit hof, dat enig in zijn soort was, hun onderlinge geschillen en betwistingen voorleggen. De rechtspraak van het Valkhof steunde op het gewoonterecht, waarmede - met de ongeschreven wetten ervan - alleen valkeniers vertrouwd waren.

IJzeren, beschilderde deur uit omstreeks 1665 van het Valkhof te Turnhout; boven voorstellende de jacht 'pluimen met pluimen', daaronder een toespeling op de jacht 'haar met haar'. (Taxandriamuseum, Turnhout)

Gebruiken en opvattingen bij de jacht

De middeleeuwse adel koesterde zeer bijzondere opvattingen omtrent de jacht, die zij met hartstocht, passie en vakmanschap bedreef. Het was beneden de adellijke waardigheid het wild met pijl en boog, strikken of vallen te

verschalken.

Het jachtbedrijf was pas edel als het wild door een confrontatie met gelijksoortige werd overmeesterd: 'haar met haar' en 'pluimen met pluimen'. Lopend wild kreeg af te rekenen met de hondenmeute; het vliegend wild vond zijn tegenstander in de jachtvogel. De jacht met de vogel noemde men, indien de prooi in duikvlucht werd geslagen, de *hoge vlucht*. Deze jacht was het spectaculairst en hiervoor zette men de valk in. Haviken en sperwers daarentegen trachtten in horizontale vlucht hun prooi te overmeesteren; dit heette de *lage vlucht*.

Het recht om te jagen met bijvoorbeeld de vogel was vrij. Dit recht was geworteld in het oude volks- en gewoonterecht. Het oudste jachtrecht was het recht van vrije jacht. De Brabanders bezaten ook later, toen het jachtrecht in handen was gegeven van grootgrondbezitters of als heerlijk recht was verleend aan bepaalde personen, een nader omschreven jachtrecht om vrij te jagen op 'de kleine jacht', met name hazen, vossen, konijnen en alle gevogelte. Dit recht werd in 1356 erkend door hertog Wecleslaus en zijn echtgenote Johanna. Nog in 1773 verklaarden Valkenswaardse valkeniers hierover dat binnen de heerlijkheid Waalre en Valkenswaard nimmer een valkenier was belet om met de vogel overal te mogen jagen, behalve in de zogenoemde vrije waranden (=afgesloten jachtterreinen).

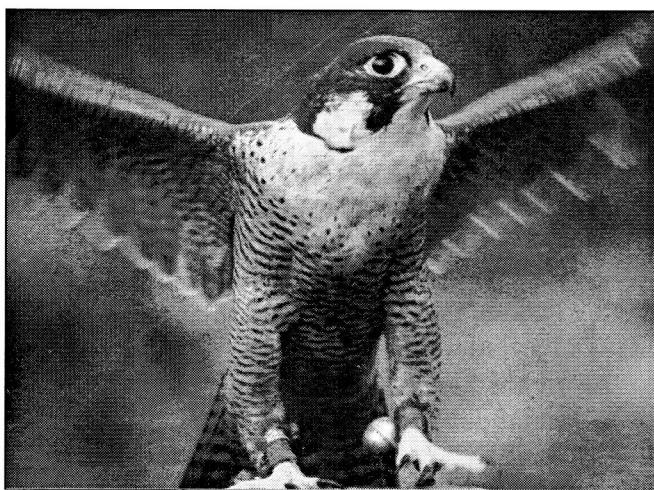
Het jachtseizoen viel van Sint-Jansdag (24 juni) tot Sint-Maartensdag (11 november).

Valkeniers

Om een aanstelling tot Mr. valkenier aan een hof te verkrijgen moest men schildboortig zijn, d.w. z. door geboorte gerechtigd een schild te dragen of te voeren (= vier vrijgeboren bekende grootouders kunnen aantonen) en te paard met schild en speer ten strijde mogen trekken (dit is van ridderslijke, adellijke, aanzienlijke afkomst zijn). Dit getuigt van de hoge oudheid van het valkenierswezen. Mogelijk moeten we in dit licht de verklaring *voer die gerechte waerheit* d.d. 16 juli 1568 - opgesteld en bezegeld door de schepenen van Waalre en Valkenswaard - zien, waarin over de (vijf) zonen

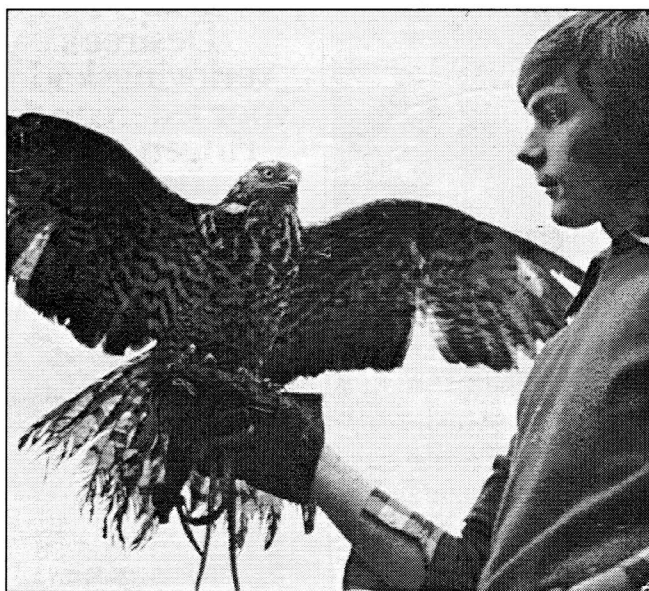

van Ghysbrecht en Kathelijn werd verklaard dat het hun wettige kinderen waren en geboren *in onsen dorpe*. De uitleg is, dat deze kinderen uit erkende (=vrije) ouders waren geboren; de vrijheid van hun vader was genoeglijk bekend, want in veel gevallen werd hij door de schepenen vermeld met vier namen (patroniemen): Ghysbrecht (Bertel)meus Jannen Wouters. De bezegeling van dit document steunt de veronderstelling dat deze verklaring diende om elders (buitenland) te tonen voor het verkrijgen van een aanstelling. Bij een benoeming in Frankrijk gold het wettelijk vereiste dat de Mr. valkenier van adel moest zijn. Dit beletsel werd omzeild door toepassing van een decreet van 1697, waarin iemand door zijn ambt aan het hof - voor de duur van zijn ambt - werd geacht op persoonlijke titel tot de adelstand te zijn verheven. De rang was die van schildknaap met als titel jonkheer. De valkeniers en hun helpers werden ook gestoken in kleding en wel (rok, vest, broek, hoed en kousen) in de kleuren van het hof. De meestervalkenier was verantwoordelijk voor de knechten en jongens. Het stond hem vrij deze zo nodig zonder verlof van bovenaf te straffen of namens de keurvorst te ontslaan. Vrijwel alle valkeniers uit onze streek waren katholiek, doch na 1648 bevonden er zich er ook protestanten onder. Doorgaans bleven zij hun woonplaats of geboortestreek trouw, soms echter vestigden zij zich voorgoed elders, zoals (omstreeks 1700): Willem Bijnen en Jan Huibert Bijnen te Wenen en Henrick Laureijs Bijnen te Lüneburg-Celle.

Vijfjarige slechtvalk strekt zijn vleugels.

Meestal hadden de valkeniers een vast dienstverband aan het hof of bij een heer. De betrekking ging doorgaans over van vader op zoon. Als knaap van 12 jaar werkte men onder leiding van vader mee in het valkbedrijf en moest daar als beginneling allerlei karweitjes opknappen om zich zodoende het vak, de gewoonten en manieren van het bedrijf eigen te maken. Een scherp gezicht, een uitstekend gehoor en een sobere levenswijze was een vereiste. Thuis leerde men het vangen, 'treinen' en leren van de valken. Om met succes het vertrouwen van de argwanende jachtvogels te winnen waren zachtheid van gemoed en een eindeloos geduld nodig. Door deze eigenschappen en door zich met hart en ziel aan dit beroep te wijden ontstond een voortreffelijke vak-kennis en werd de valkenier een graag geziene medewerker aan de hoven. De algemene opvatting was dat de valkenier een bevoorrechte positie had en over voortreffelijke eigenschappen beschikte, waardoor hij - staande tussen het hofleven en de natuur - uitgroeide tot een compleet mens.

Jongeman met een havik (1975).

Wordt vervolgd, in de volgende uitgave van de *Blauwe Klauwier*.

Slapende Blauwe Kiekendieven tijdens de winter 2002/2003

Pieter Wouters

In navolging van 2001 en 2002 zijn er in de winter van 2002/2003 weer de drie bekende slaappleaatsen van Blauwe Kiekendieven geteld.

INLEIDING

Evenals vorige winter hebben we weer drie slaappleaatsen van de Blauwe Kiekendieven gevolgd doormiddel van simultaantellingen. Al snel bleek dat de slaappleaats in de Reuselse Moeren dit jaar niet werd gebruikt. Ook de slaappleaats op de Landschotse Heide werd minimaal gebruikt, wat tot gevolg had dat er weinig tussentijdse tellingen werden uitgevoerd. Drie uur blauwbekken en dan nog steeds niets gezien te hebben stimuleert ook niet echt. Op de Cartierheide hadden de tellers hier geen last van, daar kwamen zoveel vogels slapen dat daar geen tijd was om kou te krijgen.

METHODE

De methode is ten opzichte van het vorige telseizoen nauwelijks veranderd.

Alleen het tijdstip waarop de tellers 's avonds op de slaappleaats dienden te zijn is veranderd. Vorig jaar dachten we dat als we 30 tot 45 minuten voor zonsondergang op de slaappleaats aanwezig waren, dit voldoende was om alle slapende vogels te kunnen tellen. In de praktijk blijkt dit niet te zijn en dient men zeker anderhalf uur voor zonsondergang aanwezig te zijn. Op de Cartierheide kwamen namelijk steeds enkele exemplaren zeer vroeg naar de slaappleaats.

Verder is de methode hetzelfde gebleven en werden er weer zoveel mogelijk variabelen genoteerd.

Het op leeftijd brengen van de slapende vogels blijft lastig, dan wel onmogelijk voor vogels die diep in de schemer aankomen. Daarom wordt er in het verslag weer alleen onderscheid gemaakt tussen volwassen, uitgekleurde mannetjes, en de rest, ringstaarten genaamd.

RESULTATEN

Reuselse Moeren

In de Reuselse Moeren zijn geen slapende kiekendieven vastgesteld. De slaappleaats van 2001/2002 is alleen tijdens de eerste drie simultaantellingen bezocht. Er is slechts één overtrekkende ringstaart gezien tijdens de simultaantelling van 23 november. Deze vogel kwam hoog overvliegen naar oostelijke richting. Gezien de tijd tussen het waarnemen en de tijd dat de laatste ringstaart aankwam op de slaappleaats op de Cartierheide kan men stellen dat het zeer waarschijnlijk om dezelfde vogel gaat.

Landschotse Heide

Het aantal vogels dat op de Landschotse Heide kwam slapen was minimaal. In het vroege najaar sliepen er een tot twee vogels daarna heeft er een tijd niets geslapen en vanaf januari kwamen er wel weer een of twee vogels slapen. De laatste slaper is op 19 april gezien.

Cartierheide

Evenals vorig jaar kwamen deze winter ook hier de meeste vogels slapen. Het hoogtepunt viel eind december toen er een aantal malen dertien slapers werden geteld. De laatste slapers werden op 29 maart gezien. Daar er begin april niet is geteld, is het goed mogelijk dat ze er begin april ook nog hebben geslapen. In ieder geval waren ze op 14 april niet meer aanwezig. Wel werd er op 30 april om 21.15 uur nog een ringstaart gezien die vanaf de Witrijt richting de Cartierheide vloog.

Tabel 1: Schematisch overzicht van de tellingen op de Cartierheide tijdens de winters 2001/2002 en 2002/2003.

maand	winter	aantal tellingen	maximum	minimum	gemiddeld	Gemiddeld aandeel volw. mannetjes (%)
Nov.	01/02	2	4	3	3.5	14.2 %
	02/03	3	5	3	4.3	23.0 %
Dec.	01/02	8	6	2	3	12.5 %
	02/03	8	13	6	9	37.5 %
Jan.	01/02	4	5	3	4	43.7 %
	02/03	4	11	9	10	32.5 %
Feb.	01/02	3	11	6	8	29.1 %
	02/03	4	7	3	4.7	36.8 %
Mrt.	01/02	8	11	2	6.9	1.3 %
	02/03	3	7	3	4.6	14.2 %
Apr.	01/02	3	2	1	1.3	0%
	02/03	0				

Tabel 2: Schematisch overzicht van de tellingen op de Landschotse Heide tijdens de winters 2001/2002 en 2002/2003.

maand	winter	aantal tellingen	maximum	minimum	gemiddeld	Gemiddeld aandeel volw. mannetjes (%)
Nov.	01/02	4	2	0	1.25	80.0 %
	02/03	9	1	1	0.9	62.5 %
Dec.	01/02	5	2	0	1	80.0 %
	02/03	3	2	0	0.75	50.0 %
Jan.	01/02	7	5	2	3.1	91.0 %
	02/03	2	2	1	1.3	100.0 %
Feb.	01/02	6	5	3	4.7	45.5 %
	02/03	0				
Mrt.	01/02	6	9	4	6.3	31.5 %
	02/03	8	2	1	1.5	58.3 %
Apr.	01/02	5	4	1	2	20.0 %
	02/03	3	1	1	1	0%

HERKOMST

Evenals vorig jaar is er gekeken in welke richting de vogels bij een ochtendtelling wegvlogen en uit welke richting ze 's avonds kwamen aanvliegen. Voor de Reuselse Moeren zijn natuurlijk geen data beschikbaar, maar er werd daar wel een erg leuke waarneming gedaan.

Tijdens de simultaantelling van 23 november werd om 16.21 uur een ringstaart ontdekt die hoog over de Moeren vloog, in een rechte vlucht in oostelijke richting. De vogel kon tot 16.24 uur worden gevolgd en al die tijd bleef hij hoog vliegen, steeds in dezelfde richting. Op de slaappleaats Cartierheide kwam zowel om 16.41 uur als om 16.43 uur een ringstaart aan uit westelijke richting! Men mag aannemen dat een van deze twee vogels de ringstaart was die over de Reuselse Moeren is gevlogen. Deze waarneming ondersteunt de braakbalvondst met de plastickorrels uit het Arendonkse (Wouters 2003).

Cartierheide

Inkomende vogels

Als we alle waarnemingen (n=99) bij elkaar nemen dan zien we duidelijk twee voorkeursrichtingen: west en zuid. Terwijl noord ook nog wel een klein topje laat zien maar een stuk minder duidelijk dan de andere twee richtingen. Vorige winter was er geen duidelijke voorkeur voor een bepaalde richting. Als we de waarnemingen opsplitsen tussen volwassen mannetjes en ringstaarten dan zien we een duidelijke tweedeling ontstaan. Het merendeel van de volwassen mannen (n=31) komt uit een zuidelijke richting terwijl de voorkeursrichting van de ringstaarten (n=68) duidelijk westelijk en in mindere mate noordelijk is (tabel 1).

Tabel 1: Aantal inkomende exemplaren per windrichting.

windrichting	2001/ 2002		2002/ 2003	
	ringstaart	volw. man	ringstaart	volw. man
N	18	4	9	9
NO	3	1	3	2
O	8	1	3	6
ZO	3	2	2	3
Z	13	20	11	4
ZW	3	1		
W	20	2	30	1
NW	2		10	

Vertrekkende vogels

's Morgens vliegen de vogels op en vertrekken meestal meteen van de slaappleaats.

We zien een eigenaardig gevormde grafiek met twee duidelijke punten: richting zuid en richting noord. Als we ook hier een verschil maken tussen de volwassen mannetjes (n=10) en ringstaarten (n=23) dan zien we dat de zuidpiek veroorzaakt wordt door de volwassen mannen en de noordpiek door de ringstaarten.

Vorige winter vertrokken de meeste vogels ook richting noord maar toen was er geen duidelijke tweedeling tussen de geslachten (zie tabel 2). De getallen laten zien dat het jachtgebied van de ringstaarten ergens ligt tussen een westelijke en noordelijke richting t.o.v. de slaappleaats. Die van de volwassen mannetjes ligt duidelijk ten zuiden van de slaappleaats. Een van die jachtgebieden waar frequent meerdere mannetjes jaagden was het gebied de Weijerkens. Een extensief beheerd agrarisch gebied in bezit van SBB. Waarom ze hier kwamen jagen was duidelijk, sommige delen van het gebied leken door de hoeveelheid muisenholtjes wel op een gatenkaas

Tabel 2: Aantal vertrekkende exemplaren per windrichting.

windrichting	2001/ 2003		2002/ 2003	
	ringstaart	volw. man	ringstaart	volw. man
N	12	2	7	3
NO			1	
O	2	1		
ZO	1	1	4	
Z	2	6	1	1
ZW			1	1
W	4		2	
NW	2		1	

Landschotse Heide

Inkomende vogels

Het aantal data (n=13) van de Landschotse

Heide is, doordat er deze winter weinig vogels kwamen slapen, erg mager. De vogels kwamen uit alle richtingen aanvliegen, alleen de noordwest richting springt er iets uit. Er is geen onderscheid tussen de ringstaarten en de volwassen mannetjes.

Vertrekkende vogels

Hiervoor geldt hetzelfde als voor de inkomende vogels (n=12). Onderscheid tussen de ringstaarten en de mannetjes is er niet. Er is een lichte voorkeur voor een zuidoostelijke richting en een zuidwestelijke richting.

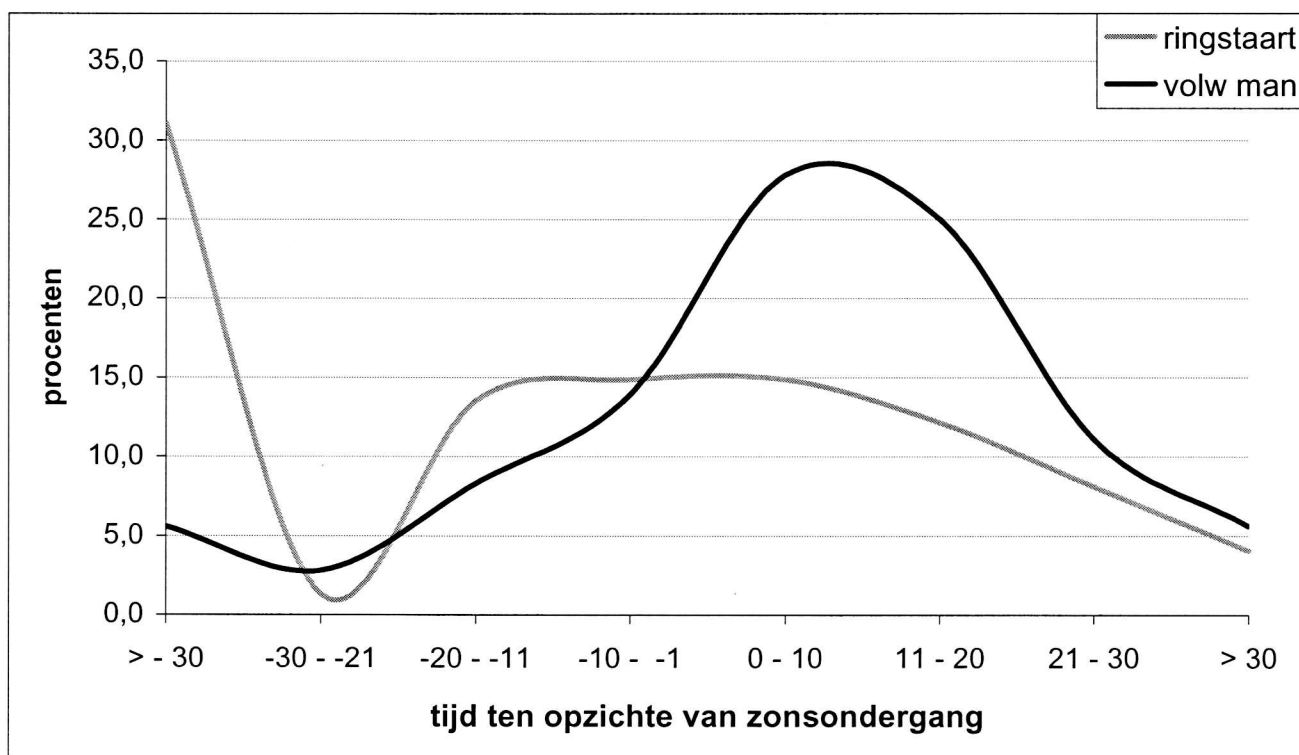
Tijdstip van aankomst en invallen op de slaapplaats.

Evenals vorig jaar vliegen de meeste vogels vrijwel direct naar de plaats waar ze gaan slapen, om met een korte draai in te vallen. Vaak zit tussen het ontdekken van een aankomende vogel en het daadwerkelijk invallen maar één minuut. Ook nu is gekeken of er, zoals vorige winter het

len van de ringstaarten en de volwassen mannetjes. Dit is ook nu weer het geval. De volwassen mannetjes vallen over het algemeen iets later in dan de ringstaarten (figuur 1). De spreiding is ook nu weer erg groot. Deze ligt bij de ringstaarten tussen -142 minuten en +42 minuten t.o.v. zonsondergang. Bij de volwassen mannetjes was dit tussen -76 minuten en +43 minuten.

Als we de twee grafieken van de winters 2001/2002 en 2002/2003 vergelijken dan zien we bij de mannetjes een vrijwel identieke grafiek (figuur 3). Bij de ringstaarten (figuur 2) zien we wel een verschil. De top voor >-30 minuten is veel hoger in deze winter dan in de vorige. Een mogelijke oorzaak hiervoor is het feit dat er nu vaak al twee tot drie uur voor zonsondergang begonnen werd met tellen. In de winter 2001/2002 was dit niet het geval en daardoor zullen zeker de vroeg invallende exemplaren zijn gemist. Wat natuurlijk invloed heeft op het verloop van de grafiek.

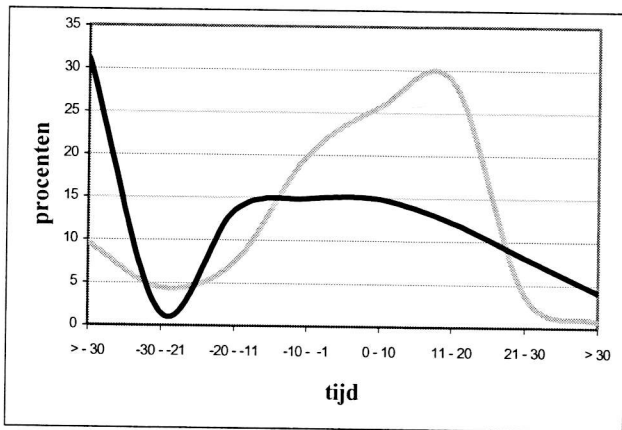
Figuur 1: Schematische weergave van de invaltijden. Zowel voor slaapplaats Cartierheide als Landshotse Heide.

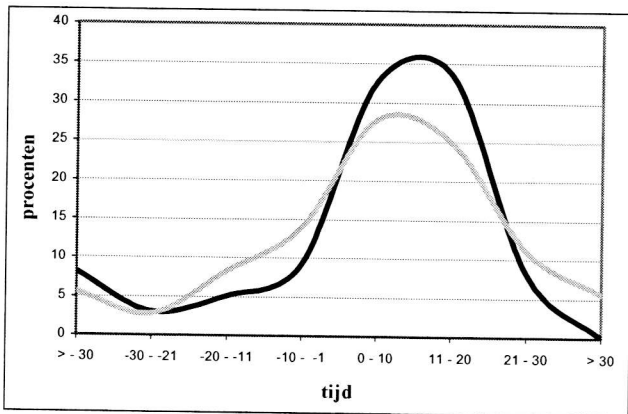

Figuur 2 en 3: Boven de invaltijden van de ringstaarten. Onder eenzelfde grafiek voor de volwassen mannetjes.

■ 2001/2002 ,
□ 2002/2003.

Figuur 2

Figuur 3

Voedsel

Tweemaal zijn de braakballen verzameld namelijk eind december en begin april. De raapmethode is onveranderd gebleven. Elke braakbal is tijdens het rapen apart verpakt. Braakballen die met meerdere bij elkaar lagen zijn apart verpakt maar wel per slaapplek bij elkaar gehouden.

Bij het pluizen is er weer vanuit gegaan dat een prooi in zijn geheel in één braakbal terecht komt. Braakballen van Konijnen en Hazen zijn samen genomen daar het niet altijd even duidelijk was of het nu om een jonge haas dan wel een jong konijn ging. Het merendeel van dit soort braakballen

bestaat echter zeker uit jonge hazen.

De rest van de braakballen bestaat uit de soorten: Rosse Woelmuis; Ondergrondse Woelmuis; Bosmuis; Bos-, Dwerg- en Huispitsmuis. Hierbij gaat het steeds om enkele exemplaren.

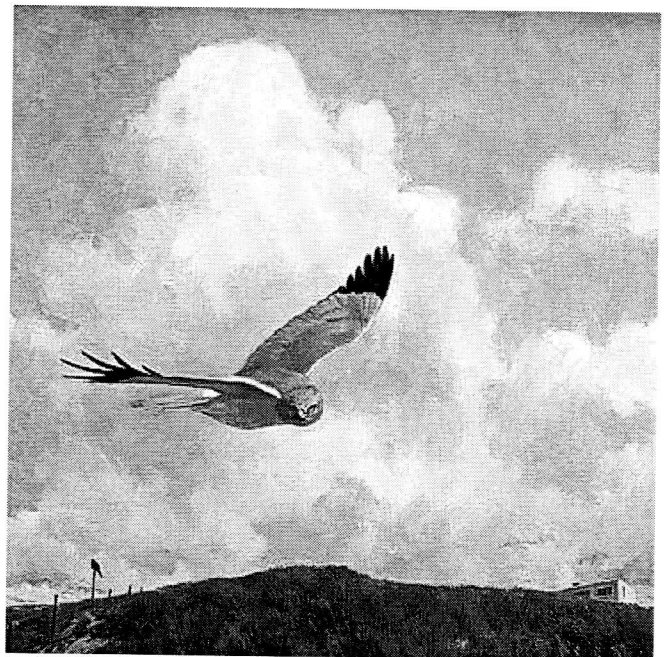
Resultaten

Cartierheide

Als gevolg van het groot aantal slapers, ook veel braakballen (tabel 3). Totaal maar liefst 575 ex. Met een gemiddelde pluissnelheid van 6-10 ballen per uur!!

Het najaar: Doordat er anderhalve maand verschil zit in de data waarop de braakballen zijn verzameld zien we duidelijke verschillen in het aandeel van de diverse prooien. Het aandeel woelmuizen ligt in de eerste winter lager en er staan al jonge hazen op het menu.

Het voorjaar: Het aandeel woelmuizen is in beide jaren vergelijkbaar, resp. 52.5 tegen 49.7 procent. We zien wel dat in de eerste winter een flink deel van het voedsel bestaat uit haas/konijn wat in de tweede winter niet zo is. Voor de vogels geldt het omgekeerde. Dit alles zou een gevolg kunnen zijn van het groter aandeel mannetjes op de slaapplek.

Blauwe Kiekendief X

Tekening: Robin d' Arcy Shill-

Tabel 3: Inhoud braakballen slaappleats Cartierheide winter 2001/2002 en 2002/2003.

raapdatum	16-02-02		16-04-02		31-12-02		19-04-03	
	n=104		n=133		n=229		n=346	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
veldmuis	11	10	24	15,2	62	17,9	73	13,9
woelmuis spec	31	28,2	53	33,5	107	30,9	180	34,3
aardmuis			6	3,8	10	2,9	8	1,5
dwergmuis	3	2,7	7	4,4	12	3,5	21	4
haas/konijn	8	7,3	32	20,3			49	9,4
vogel	57	51,8	33	20,9	140	40,5	175	33,4
rest			3	1,9	15	4,3	18	3,5
aantal prooien	110		158		346		524	

Op de Landschotse Heide zijn er resp. 11 en 36 braakballen geraapt (tabel 4).

Het najaar: Als we het aantal woelmuizen bij elkaar optellen dan zien we dat de twee winters elkaar niet veel ontlopen, resp. 47.2 tegen 42.9 %. Het aandeel vogels ligt in het tweede jaar 10 % lager. De restsoorten (Bosmuis, Dwergspits- en Bosspitsmuis) zijn waarschijnlijk

procentueel oververtegenwoordigd als gevolg van het geringe aantal braakballen.

Het voorjaar: Ook hier zien we dat de woelmuizen elkaar in beide winters niet veel ontlopen, resp. 71.6 ten 68 %. Er komt in beide jaren een gelijk aandeel haas/konijn bij en het aandeel vogels zakt weg. In de eerste winter iets meer dan in de tweede.

Tabel 4: Inhoud braakballen slaappleats Landschotse Heide winter 2001/ 2002 en 2002/2003.

raapdatum	25-01-02		19-04-02		30-12-02		18-04-03	
aantal braakballen	n=68		n=92		n=11		n=36	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
veldmuis	21	19,8	43	31,4	1	4,8	13	26
woelmuis spec	27	25,5	53	38,7	1	4,8	21	42
aardmuis	2	1,9	2	1,5	7	33,3		
dwergmuis	4	3,8	10	7,3			2	4
haas/konijn			12	8,8			5	10
vogel	51	48,1	16	11,7	8	38,1	9	18
rest	1	0,9	1	0,7	4	19,0		
aantal prooien	106		137		21		50	

Dankwoord

Zo'n telling kun je niet alleen uitvoeren. Daarom een woord van dank aan iedereen die heeft meegeholpen met de tellingen. Speciaal wil ik Dirk v Dingenen en Frans Huijbers vernoemen. Zonder hun inbreng zouden er beduidend minder telgegevens zijn verzameld.

Ook een woord van dank aan Brabants Landschap en SBB-De Kempen voor het verlenen van toestemming om de tellingen in hun gebieden te mogen uitvoeren en om de gebieden te mogen betreden tijdens het rapen van de braakballen.

Literatuur:

Cornelissen H. 1987. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven op de Cartierheide, Zuidoost-Brabant. De Roodborsttapuit 6(1): 22-34.

Cornelissen H. 1988. Het voorkomen van de Blauwe Kiekendief in Zuidoost-Brabant, 1975/76 – 1986/87. De Roodborsttapuit 7(2): 61-71.

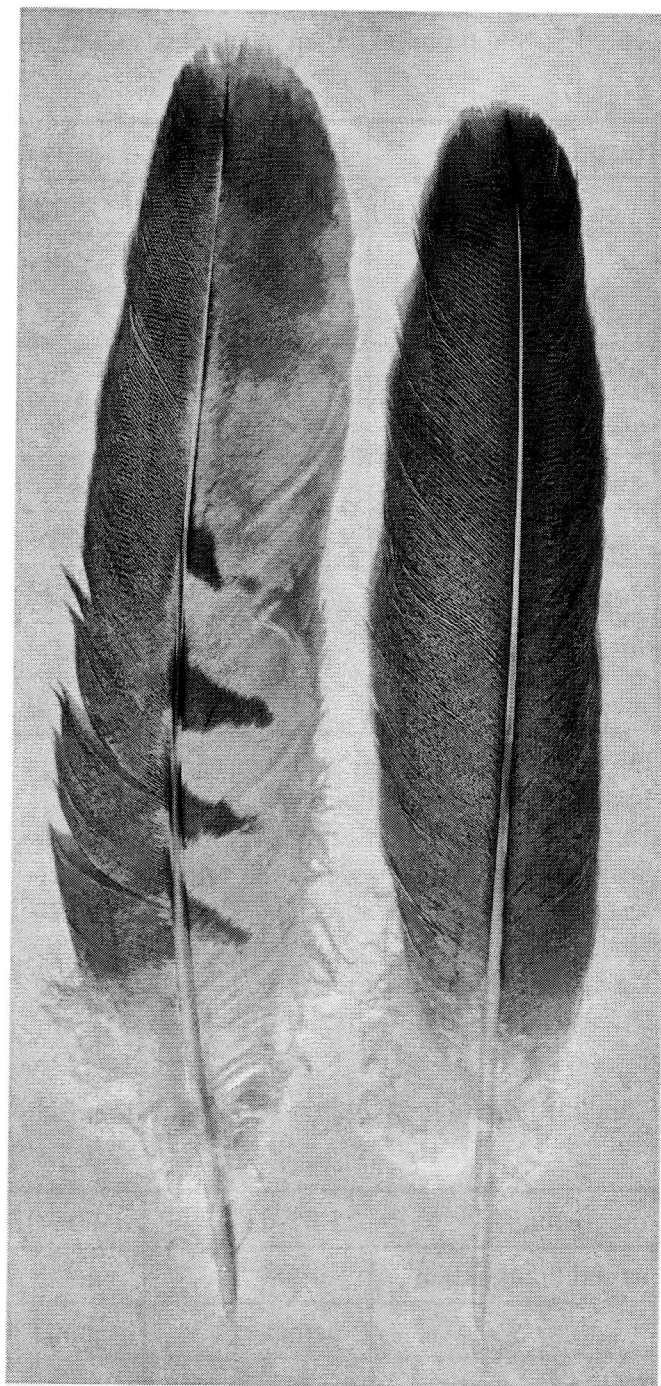
Ottens H.J. 1999. Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* foerageren en slapen in percelen ongedorste gerst in Drenthe. De Takkeling 7(3): 198-205.

Boedeltje G., Zijlstra M. 1981. Territorialiteit, biotoop- en voedselkeuze bij de Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* in de winter. Limosa 54 (1981): 73-80.

Manen W. van 1996. Demografie en voedsel van overwinterende Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in Drenthe. Limosa 69(1996): 9-12.

Wouters P. 2002. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op de Landschotse Heide voorjaar 2001. Uitgave VWG De Kempen.

Wouters P. 2003. Slaapplaatstellingen van Blauwe Kiekendieven en hun prooien in de Kempen in de winter 2001 – 2002. Blauwe Klauwier 29 (1): 6-15.

Staartveren van Blauwe Kiekendief (X)

Foto: Wim Deeben

De staartveren zijn tijdens het rapen van braakballen gevonden. De vondst bestond uit een halve staart (zes veren).

Toterproat 2

Rob Aarts

Tijdens het vogelen in de Kempen vinden er leuke ontmoetingen plaats. Deze ontmoeting heeft de titel Ghostbirden gekregen. De schrijver is er in geslaagd om zijn jaren lange ervaringen als vogelaar op leuke manier te beschrijven.

“Kijk wie hebben we daar,” “lang niet gezien hier.”

“Klopt, ik ben aan het ghostbirden.”

“Ghostbirden ? Wat is dat ?”

“Weet je dat nog niet?” “Dat is de meest ultieme vorm van vogelen.”

“ Zo?” “ zijn er al meer mensen mee bezig ?”

“Moeilijk te zeggen, ghostbirders zoeken elkaar niet direct op”

“Waarom ben je eigenlijk aan het ghostbirden geslagen ?”

“Dat is een lang verhaal, het heeft te maken met geheven vingers en oud zeer.”

“Ik snap er niks van.”

“Ik kwam laatst een vogelaar tegen en was enthousiast over een vroege waarneming, ik weet niet meer precies om welke soort het ging, maar ik was nog niet uitgepraat of ik werd al ondergeschouwd, de soort was al veel eerder gezien”.

“Dus je was teleurgesteld ?”

“Dat niet, daar ben ik allang overheen, hij kreeg wel de GV toen hij was vertrokken”

“Wat is dat de GV ?”

“De geheven vinger”

“Hoe gaat dat?”

“Zo”

“Zijn er meer mensen die de GV kregen ? ”

“Reken maar”. “Laatst hoorde ik een Nachtzwaluw overdag roepen, zo tegen 12-ven. enthousiast vertelde ik erover tegen een bekende vogelaar. Ogenblikkelijk kreeg ik talloze voorbeelden te horen van gelijke ervaringen”.

“Na vertrek weer een GV ?”

“Wat dacht je?”

“Hoe zou je het dan anders willen?”

“Wat leuk voor je zeg zo’n Nachtzwaluw overdag roepend” “gebeurt zeker niet iedere dag.”

“Hoe zou dat toch kunnen.

Hij moet er op dat moment toch toe worden aangezet zou je

zeggen.”

“Inderdaad, ik heb zelf ook wel eens overdag nachtzwaluwen gehoord, maar onduidelijk waarom en waardoor.”

“Duidelijk” “maar na zo’n ervaring ga je toch niet meteen ghostbirden, dan kunnen we allemaal wel gaan ghostbirden”

“Precies”

“Hoe zit dat trouwens met dat oud zeer waar je het over had ?”

“ Ik was, samen met mijn vaste vogelmaat de eerste die een Grote Trap in de Kempen waarnam in de velden langs de Oirschotse hei, ik dacht in 1968. We maakten er meteen werk van en binnen een uurtje was er een legertje bekende vogelaars ter plaatse. Lange bruine jassen, gleufhoeden. We waren natuurlijk erg trots, want we hoorden erbij, bij de Grote Mannen, als 17 jarigen. Er werden namen uitgewisseld.”

“Hartstikke leuk toch! “

“Helemaal niet, want in artikelen erover in de bekende bladen waren wij niet terug te vinden”.

“Wij hoorden er niet bij.”

“Dus toen is het al begonnen?”

“Zeker weten, want later heb ik ze zelfs nog de PGV gegeven.”

“Wat is dat de PGV?”

“De postume geheven vinger”

“Waarom later pas?”

“Omdat de GV nog niet gebruikelijk was. Toen waren we alleen maar teleurgesteld en verbeterden onze frustratie.”

“Oke, ik begrijp het,” “jeugd trauma’s kunnen hard toeslaan in latere levensfasen, maar je groeit daar toch overheen of niet?”

“Klopt,” “maar het thema is van alle dag, alleen

tegenwoordig heffen we de GV en kunnen we gaan ghostbirden en vroeger deed je alle moeite om erbij te horen.”

“Heb je ook wel eens spijt van een GV tje gehad?”

“Nou en of” “je moet wel uitkijken met uitdelen hoor, in Meerhoven liepen kuifleeuweriken met jongen rond. Die kon ik niet vinden, terwijl er wel veldleeuweriken in de buurt rondvlogen. Een Gvtje ligt dan voor de hand, later kwam ik de waarnemer toevallig tegen, ghostbirder trouwens en hij wees me de precieze plek, prachtig was dat.”

“Wordt het een *location*?”

“Nee, Meerhoven, Zandrijk.”

“Namen?”

“Hoezo namen!” “Op veel sites zijn meer vogelaars dan vogels te vinden .”

“Ja maar je moet toch weten wie er wat gezien heeft?”

“Kijk, dat hoort nou bij ghostbirden”, “weg met al die namen.”

“Wat weet je trouwens over *location*.”

“Ik kwam vorig jaar toevallig ter plaatse van *location*,” “Er was een 7 x 50 excursie aan de gang met zo’n 35 deelnemers en ik vroeg of ik hier op *location* was.”

“Wat gebeurde er toen, het is niet de bedoeling dat er over *location* iets bekend wordt.”

“*HOU OE STILLLL*.” “*straks zit hier ieder-
een!!!*”

“Ik ben toen onmiddellijk vertrokken met de mededeling dat ik verder ging ghostbirden.”

“Wat gebeurde er toen?”

“Het werd even heel stil maar toen ik de trap af was begon het geroezemoes.”

“Gv tje zeker?”

“Allicht.”

“Maar vertel eens wat is eigenlijk het voordeel van ghostbirden boven gewoon vogelen.”

“Als ghostbirder kom je overal,” “je zoekt de vogels als het ware op”, “de gewone vogelaar zie je meestal op dezelfde plekken, wachtend op wat zich aandient.”

“Is daar iets mis mee?”

“Ghostbirden is veel verrassender.”

“Hoezo?”

“Even een voorbeeld, er zijn veel meer boom-

klevers in Zo Brabant te vinden dan menigeen denkt.”

“Hoe weet je dat?”

“Als ghostbirder kom ik op plaatsen waar niemand komt en waar toch iets zit, waaronder die boomklevers.”

“Nog een voorbeeld!”

“Blauwborst broedend aan de noordrand Welschap,” daar ook de grootste dichtheid Roodborsttapuit en Grasmus ooit gezien,”

“geheimzinnig vogeltje ook, leek op Graszanger, helaas te kort, geen vogelaar te zien, nooit, alleen ghostbirders soms.”

“Je begint me te vervelen met je geleuter over ghostbirden.” “Ik weet nog steeds niet wat het eigenlijk is en trouwens als ik hier wil gaan staan tot weet ik hoelang dan is dat mijn zaak!”

“Ho ho kerel ik zoek geen ruzie,” “ghostbirders maken nooit ruzie, het gaat immers om de vogel als hoogste goed. Jij bent gewoon een sessiele ghostbirder. En die zijn ook welkom bij Ghostbirding Kempen.”

“Wat is dat nou weer een sessiele ghostbirder?”

“Dat is er een die vast zit op een bepaalde plek en de statistieken dient.”

“Als jij hier vertrokken bent weet je wat jij dan krijgt.”

“Nee.”

“Een extra lange driedubbele GV.”

“Prima kerel” “je hoort erbij.”

Weidevogelbescherming en onderzoek Kieviten gebied Piroc 2003.

Ben Jacobs

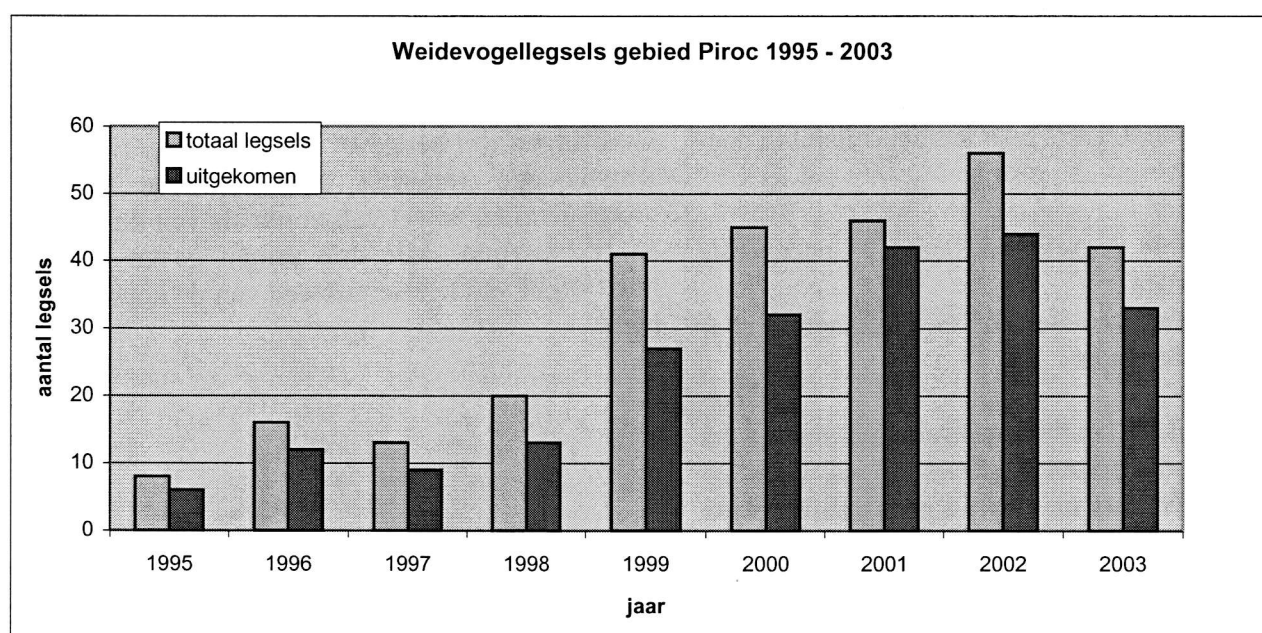
Vrijwillige weidevogelbescherming biedt de mogelijkheid om samen met de boer de nesten van weidevogels in het voorjaar op te sporen en te markeren zodat de boer ze zonder veel moeite bij de werkzaamheden kan zien en kan sparen. Tevens is er gekeken naar individuele herkenning van Kieviten.

Inleiding

Door de als maar toenemende mechanisatie in de landbouw wordt het voor weidevogels steeds moeilijker om succesvol legfels en jongen voort te brengen en zodoende de populaties in stand te houden. Vrijwillige weidevogelbescherming biedt een mogelijkheid om dit probleem enigszins te ondervangen. Daartoe worden in overleg met de boer de nesten van weidevogels in het voorjaar opgespoord en gemarkeerd zodat de boer ze zonder veel moeite bij de werkzaamheden kan zien en kan sparen. Dat laatste kan: door om de nesten heen te werken; de machine zo mogelijk bij het nest even op te tillen; de nesten te verplaatsen.

men met Guus Nas en Janus Eliens aan weidevogelbescherming gedaan. Het gebied is ca. 40 hectare groot en is van half grasland half bouwland in 1995 veranderd in nagenoeg geheel bouwland nu.

In 1995 begonnen we met 8 kievitsnesten en dit aantal is inmiddels opgelopen tot zo'n 50 nesten totaal, voornamelijk van de Kievit. Incidenteel worden nesten aangetroffen van Patrijs, Roodborsttapuit, Kleine Plevier, Scholekster en Wilde Eend. De grote toename van het aantal legfels (zie figuur 1) is waarschijnlijk deels toe te schrijven aan de beschermingsactiviteiten maar ook door immigratie van weidevogels naar dit gebied, door verloren gegane nestgelegenheden op het vliegveld en door de stadsuitbreiding in het gebied Meerhoven.

Figuur: 1. Weidevogellegfels in het gebied Piroc van 1995 t/m 2003. Bijzonder zijn de jaren 2001 en 2003 door respectievelijk de MKZ-crisis en een extreem droog voorjaar. Het laatste is vermoedelijk de reden voor de teruggang van het aantal gevonden legfels in 2003.

Inmiddels hebben we een stabiele populatie van zo'n 50 nesten. Het gebied wordt rondom ingesloten door niet weidevogelgebieden waardoor het zeer geschikt is om onderzoek te doen naar de populatie van b.v. de Kievit, omdat deze geen uitwijkmogelijkheden heeft naar aangrenzende percelen. Helaas is het wel zo dat in de nabije toekomst dit gebied als landbouwgebied verloren gaat omdat de bestemming industrieterrein is en daarmee de weidevogels hier ook definitief zullen verdwijnen.

Als je nu de gevonden en uitgekomen legfels door de jaren heen analyseert dan blijkt dat vanaf 2001 er een toename is van uitgekomen legfels in de maand juni, terwijl dat in de jaren daarvoor niet of nauwelijks het geval was. Dit maakte mij nieuwsgierig en ik vroeg me af of dat iets met de MKZ-crisis in 2001 van doen had of dat er andere oorzaken voor waren. Tijdens die MKZ-crisis gedurende bijna het gehele voorjaar mocht er niemand het land op en was er dus voor de vogels een periode van buitengewone rust. Gezien het feit dat het late legselfenomeen zich in 2002 en 2003 herhaalde doet vermoeden dat de MKZ-crisis in 2001 misschien de aanleiding maar niet de blijvende oorzaak was. Dus werd het tijd voor een onderzoek naar het wie en waarom. Er bestaan een aantal mogelijkheden waarom in de laatste drie jaren de Kieviten nog legfels produceren die uitkomen in de maand juni n.l.:

1. vervolglegfels van eerder mislukte legfels
2. tweede legfels van eerder succesvolle paartjes
3. nieuwe Kieviten die vrijgekomen territoria innemen.

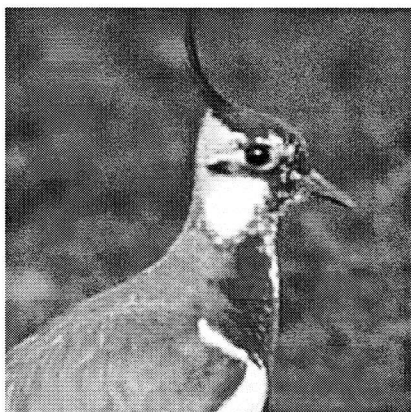
De belangrijkste landbouwactiviteiten vonden op de betreffende percelen plaats op of voor 25 april. Het lijkt dus niet zo waarschijnlijk dat de daarop volgende rustperiode de late nestactiviteit heeft veroorzaakt, te meer daar deze late nesten gevonden werden op zes verschillende percelen. Als we de bovenstaande vragen willen beantwoorden is het noodzakelijk dat we de Kieviten individueel kunnen herkennen om zo te weten te

komen of ze al eerder in dat jaar een legsel hadden of dat ze nieuw in het gebied zijn.

Individuele herkenning Kieviten.

Om Kieviten individueel te herkennen bestaan er enkele mogelijkheden. Op de eerste plaats kunnen we ze (kleur)ringen. Daartoe moeten ze eenmalig worden gevangen, b.v. met vangkooien die op het nest geplaatst worden, waarna ze van op afstand herkenbare kleurringen worden voorzien (W. Bil e.a. den Dulf (Fr.) 2003). Ook is het mogelijk ze te herkennen aan het verenkleed. Dit geldt dan voornamelijk voor de vrouwtjes. Frans Huijbers heeft daar reeds ervaring mee opgedaan door het borstverenpatroon van vrouwtjes te schetsen en op die manier individuen te herkennen. Ook bij meer professionele onderzoeken wordt die methode toegepast (Byrkjedal e.a. 1997 Noorwegen). Hierdoor aangemoedigd heb ik gekozen voor de fotografie met behulp van een digitale camera en een telescoop, een nieuwe vorm van vogelfotografie ook wel digiscoping genoemd. Met deze methode maakt men weliswaar nog niet de haarscherpste foto's maar kan het verenpatroon toch redelijk worden vastgelegd op afstanden van 100 meter en meer. Dit heeft het enorme voordeel dat de vogels niet verstoord worden wat duidelijk wel het geval is bij de vangmethode. Nadeel is wel dat herkenbaarheid geen 100 % zekerheid verschaft, waar dit bij kleurringen wel het geval is.

Bijgevoegde fotoserie laat hetzelfde Kievitvrouwtje zien, zowel van voren als van de linker- en rechterzijde. Alle drie samen geven ze een goed beeld van het verenkleed van de kop, kin en borst.

Kievitvrouwtje: opnames d.m.v. digiscoping (Leica-set) in het onderzoeksgebied. Vrouwtje van nest nr. 14 de afstand was in dit geval ca. 50 meter. De opnames dateren van 02-05-2003.

Foto's: Ben Jacobs.

Met zulke opnames is herkenning in het veld in een later stadium goed mogelijk. Op deze wijze zijn we aan de slag gegaan met het onderzoek naar het wie en waarom van late legfels.

Resultaten.

In het proefgebied hebben we in 2003 in totaal 41 kievitlegfels gevonden. Van die 41 kwamen er 11 uit in de maand juni en vallen daarmee in de categorie late legfels. Ook werden er in diezelfde periode nog 3 andere legfels gevonden die echter alle drie verlaten werden. In totaal kwamen er 32 legfels uit. Twee legfels werden geraapt door een eierraper en 7 nesten werden verlaten, waarvan twee nadat ze gedeeltelijk gepreedeerd waren. Dit laatste geschiedde waarschijnlijk door Zwarte Kraaien die met zo'n 20 stuks veelvuldig in het gebied aanwezig waren. Mogelijk is die predatie ook geïnitieerd door landbouwactiviteiten omdat daags ervoor mest op het perceel werd uitgereden, hetgeen nestafdekking voor korte tijd noodzakelijk maakte. Op die dag werden 15 legfels beschermd door verplaatsen, waarvan dus twee minder succesvol. Hoewel er wel vaak nieuwe nesten worden gevonden, zo'n 7-8 dagen na het verlaten van een vorig nest, waren in dit geval deze nesten steeds zo ver van de vorige plaats verwijderd dat ze niet op een vervollegfel duiden. Bewijs is er echter niet omdat er van praktisch alle verlaten nesten geen foto's gemaakt werden van de betreffende vrouwtjes. Zaak is om juist in die gevallen dus wel geschikte foto's te hebben

en dat verlangt een intensievere controle in de komende jaren.

Zeker is dat er onder de 11 late legfels één tweede legfel is. Het vrouwtje van nest nr. 13 en nr. 33 is namelijk hetzelfde zoals blijkt uit gemaakte foto's. Belangrijk daarbij is dat nest 13 is uitgekomen op 1 mei en dat de eileg van nest 33 is begonnen op 25 mei. Op die datum is het vrouwtje normaal nog druk bezig met het begeleiden van haar jongen. We nemen derhalve aan dat de jongen van nest 13 het niet overleefd hebben en dat daarom aan een tweede legfel is begonnen. Verder werden op 3 late nesten alleen maar broedende mannetjes aangetroffen zodat we niet weten welke vrouwtjes daarbij hoorden. Van de resterende 7 nesten werden de vrouwtjes niet eerder in het gebied gezien. We nemen aan dat dit dus nieuwe Kieviten waren die nog niet eerder in het gebied aangetroffen werden. Niet helemaal uit te sluiten is dat sommige hiervan reeds een eerder, verlaten nest in het gebied hadden.

Ook fotografeerde ik op 30 mei een jong, bewaakt door de moeder. Dit vrouwtje was eenduidig van nest 15 dat uitkwam op 3 mei. Omdat het jong alleen was is het waarschijnlijk de enige overlevende van een legfel van drie. Bijgevoegde foto toont dit jong op een leeftijd van 27 dagen precies.

Kievitjong van 27 dagen oud uit nest nr. 15. Vastgesteld aan de hand van het wakende en herkenbare vrouwtje.

Foto: Ben Jacobs

Nestlocaties.

Interessant is het ook om in geval van vervolglegels te weten hoever dat nieuwe nest verwijderd is van het voorgaande. Daartoe is het nodig om de plaats van het nest redelijk nauwkeurig vast te stellen en op een kaart in te tekenen, dan wel de coördinaten te noteren. Die coördinaten zijn vast te stellen met b.v. een zogenaamde GPS. Een apparaatje ter grootte van een mobiele telefoon dat op elk moment de positie weergeeft met behulp van satellieten. De nauwkeurigheid is momenteel circa tien meter en dat laat nog wat te wensen over.

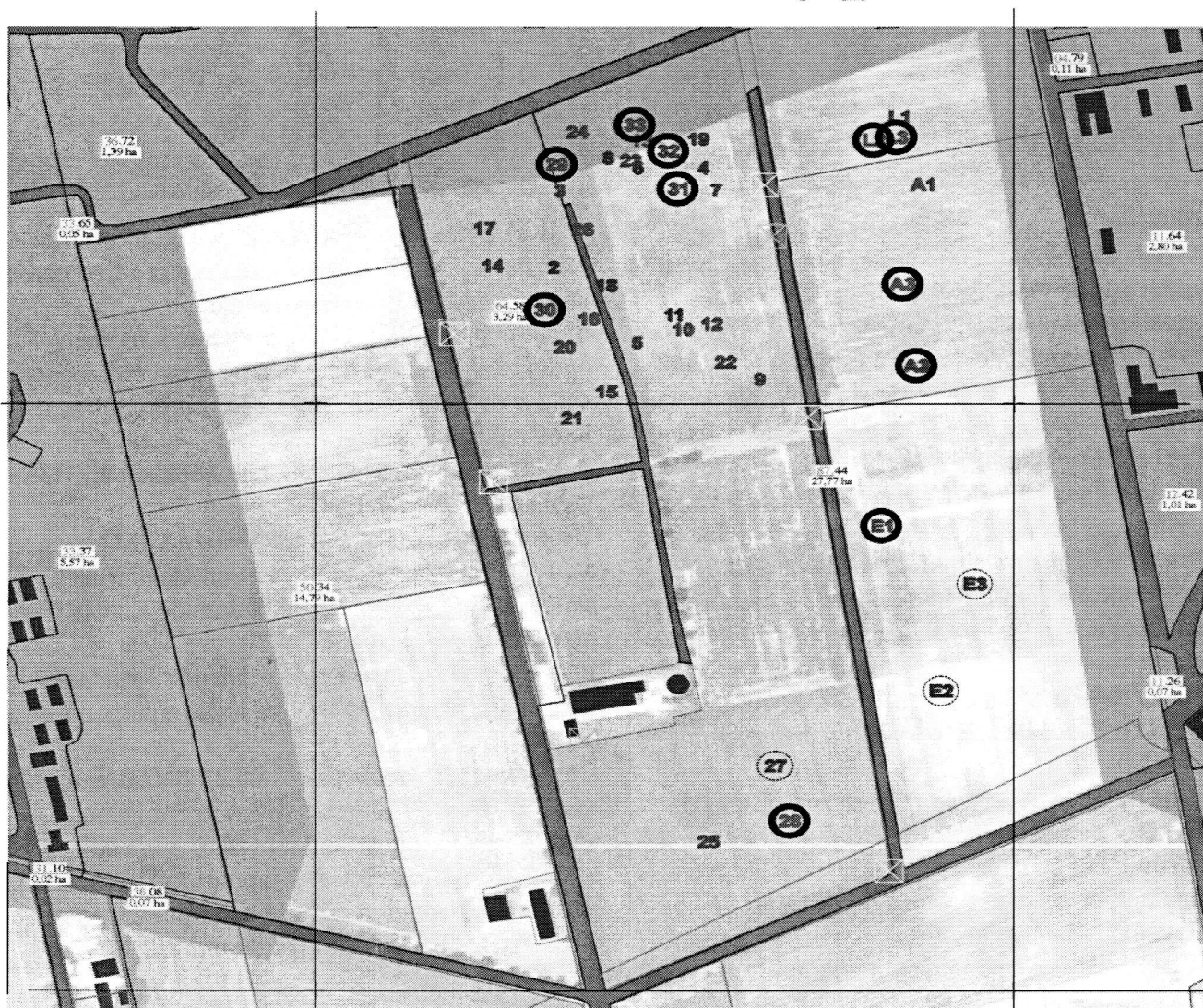
Ook een mogelijkheid is het verrichten van hoekmetingen. Als op je telescoop een gradenverdeling zit is dat al te doen en anders is het mogelijk er op eenvoudige wijze een gradenboog (bouwmarkt) op aan te brengen. Door vanaf twee vaste observatieplaatsen de hoek te meten van b.v. een hoekpunt van een schuur of boerderij naar

het nest (gemarkeerd of met de broedende Kievit erop) en dit op een kaart van het gebied uit te zetten vindt men de nestplaats op enkele meters nauwkeurig. Ook hierbij hoeft men niet naar het nest toe en is er dus van verstoring geen sprake. Op deze wijze is de nestkaart in figuur 4 gerealiseerd. De nummers geven daarbij de precieze positie van de nesten aan. De omcirkelde nummers zijn de late nesten die pas uitkwamen in juni. Heel duidelijk is dat deze nesten zeer verspreid liggen over de diverse percelen in het gebied.

Piroc 2003 Nestkaart versie 7-1-2004

33 = nest laat uit, juni
8 = niet uit
3 = uit

Figuur: 2. Nestkaart 2003 van Kievitlegsels in het gebied Piroc. De omcirkelde nesten zijn late legsels die uitkwamen in juni 2003.

Conclusies.

Het beschreven onderzoek toont aan dat als je maar fanatiek genoeg bent er naast weidevogelbescherming, met toch redelijk eenvoudige middelen (telescoop en digitale camera), heel veel te weten is te komen over het broedgedrag van Kieviten en het succes daarbij. Het is mogelijk na te gaan of en hoe vervolglegels tot stand komen en het succes van uitgekomen jongen kan worden nagegaan door de herkenbare moeder met haar kroost in de loop der tijd te volgen.

Het jaar 2003 moet worden beschouwd als leerjaar.

Ik moest nog leren te fotograferen en je moet er op tijd bij zijn om ook verloren gegane nesten bij het onderzoek te betrekken. Verder is het erg spannend nu het nieuwe seizoen er aan zit te komen om te zien of vrouwtjes van vorig jaar ook terugkeren in hetzelfde gebied (andere onderzoeken tonen aan dat dit aantal ongeveer 40 % is), of het verenpatroon dan nog hetzelfde is als het vorige jaar en zo ja hoe ver verwijderd ze dan gaan nestelen ten opzichte van hun nest van het vorige jaar.

Kruisbekken op de Buikheide en Halve mijl in 2003

Jacques van Kessel en Wim Deeben.

De Kruisbek is afhankelijk van de zaadafzetting van dennenappels. In een slecht jaar gedraagt de Kruisbek zich als een nomade. In zo'n jaar zijn er in de wintermaanden volop Kruisbekken in de Kempen te zien.

Inleiding

De najaarstrek van 2002 gaf al aan dat er in de winter en het vroege voorjaar van 2003 naar Kruisbekken gekeken kon worden.

De Kruisbek is geheel afhankelijk van zaden van naaldbomen, vooral sparren. De snavel is aangepast voor het verwijderen van zaden uit dennenappels. Ze trekken weg als het voedsel schaars is. Zo kan de aanwezigheid van de Kruisbek van jaar tot jaar verschillen. Het nestgedrag hangt samen met het rijpen van de sparrenkegels. Het kan voorkomen dat er in de winter al eieren worden gelegd. De Kruisbek is een echte invasie vogel. Zo werden er bij de trektelpost Falsterbo (Zweden) in het jaar 2002, 20.123 exemplaren geteld en in het jaar 2003, slechts 609 exemplaren.

Op de trektelpost Toterfout, werden tijdens de vogeltrek van het jaar 2002, 382 Kruisbekken geteld en in het jaar 2003 maar 17 exemplaren.

Deze trektelpost is gelegen ten zuid-oosten van het onderzochte bosgebied.

In de winter van het jaar 2003 zijn er nagenoeg géén kruisbekken in het bosgebied gezien.

Het gebied

Het bosgebied Buikheide en Halve mijl is gelegen in de gemeenten Eersel en Veldhoven. Het gebied bestaat voornamelijk uit naalddhout, vaak gecombineerd met loofhout als tussenbegroeiing. Centraal in het gebied ligt het beschermd natuurmonument Groot- en Kleinmeer. In het noordelijke deel komt een klein heide terrein voor, lokaal bekend als de Leemskuilen.

Veldwerk

Vanaf december 2002 tot en met mei 2003 is er

vrijwel wekelijks, fietsend of lopend globaal geïnventariseerd. Er is een route uitgezet die voerde langs Douglas en Larix percelen.

In het gebied wordt al negen jaar aan roofvogelonderzoek gedaan en tijdens de fiets- en loopsessie's is dan ook eveneens naast roofvogels naar Kruisbekken gekeken.

Alle roepende en zingende Kruisbekken zijn op veldkaarten ingetekend.

De percelen waar alleen roepende Kruisbekken aanwezig waren kregen extra aandacht. In een aantal gevallen werden ook zingende Kruisbekken waargenomen.

Figuur 1 geeft aan waar de roepende Kruisbekken van januari tot en met mei zijn waargenomen.

De datumgrens en de fusieafstand die volgens SOVON wordt voorgeschreven, werd gehanteerd. Deze datumgrens loopt voor zingende exemplaren of paren van 1 januari tot 15 mei. In deze periode moeten er twee exemplaren geteld worden. De fusieafstand is 500 meter.

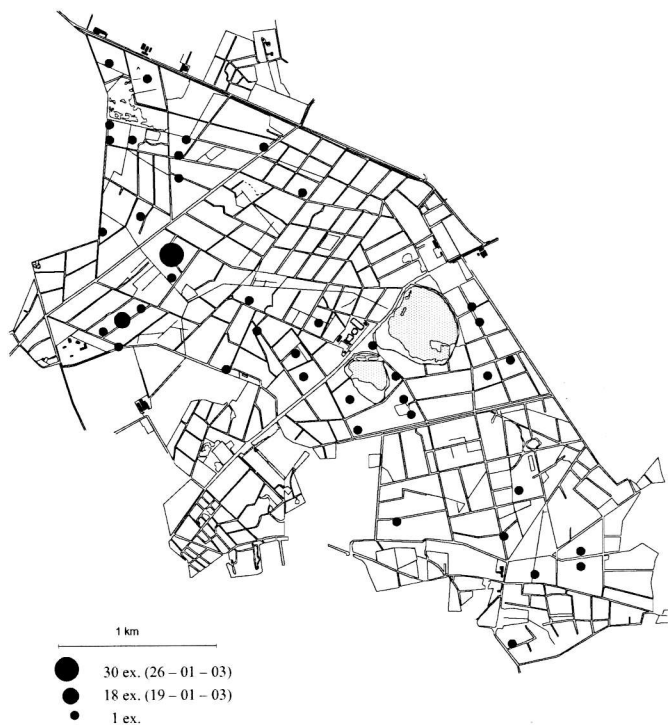
Bezoekdata:

Jan.	Febr.	Mrt	April	Mei
1	1	1	1	2
4	2	5	5	3
5	8	8	21	10
11	15	9	26	
19	22	15	27	
24	23	16		
25		17		
26		29		

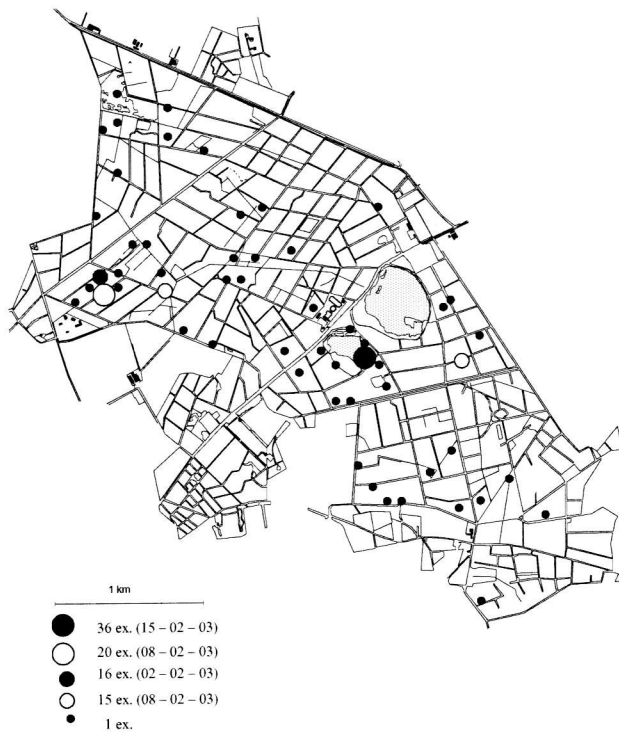

Figuur 1. Roepende Kruisbekken 2003.

Roepende Kruisbekken januari 2003

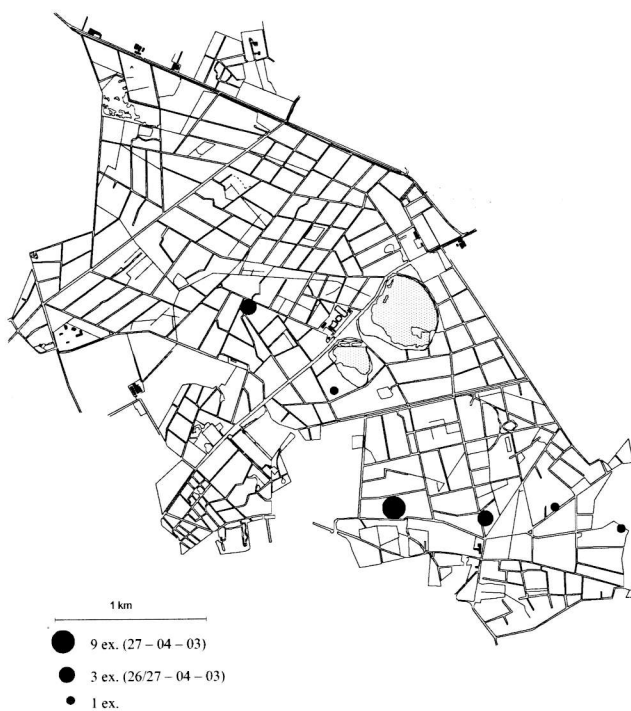
Roepende Kruisbekken februari 2003

Roepende Kruisbekken maart 2003

Roepende Kruisbekken april 2003

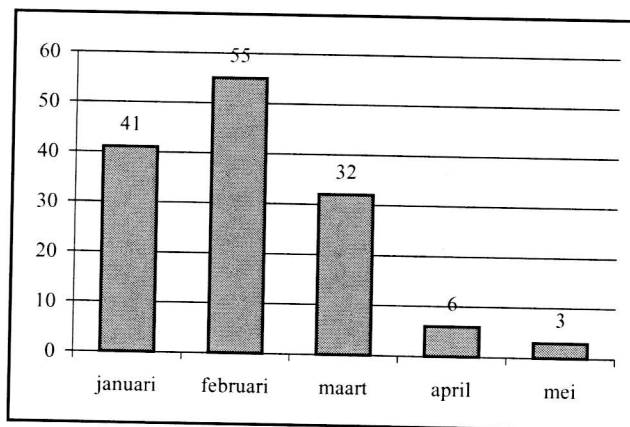

Roepende Kruisbekken mei 2003

Tabel 1 geeft weer dat in de maanden januari, februari en maart nog trek te zien is. Daarna neemt de roep en zang intensiteit sterk af.

Tabel 1

Tijdens het onderzoek zijn de aantallen paren die waargenomen zijn, ingetekend. Deze paren zijn in figuur 2 weergegeven.

Resultaten

Nadat de zingende Kruisbekken geclusterd waren, zijn er zeven territoria in het bosgebied vastgesteld.

Aantallen paren Kruisbekken 2003

Kegels van de Reuzenzilverpar

Foto: Wim Deeben

Figuur 2. Het aantal waargenomen paren.

Na clustering zijn er uiteindelijk zeven territoria over. Figuur 3. Geeft het aantal territoria weer.

Aantal territoria Kruisbekken 2003

Figuur 3. Het aantal territoria.

Conclusie:

Hoewel er in de maanden januari tot april erg veel Kruisbekken werden gezien is het aantal werkelijke broedparen toch betrekkelijk laag.

De relatie tussen vastgestelde territoria en perceeltype was, dat Douglas percelen en soms Larix percelen van ouder dan vijftig jaar favoriet waren.

Literatuur:

Roofvogels en Uilen van de Buikheide-Halve mijl in 1997
J. van Kessel, J. Kolsters, uitgave vogelwerkgroep "de Kempen"

Broedvogels van de Buikheide in 2001
J. Kolsters, W. Deeben, uitgave vogelwerkgroep "de Kempen"

Broedvogels zuidzijde van de Buikheide in 2003
J. van Kessel, W. Deeben, uitgave vogelwerkgroep "de Kempen"

Handleiding SOVON broedvogel onderzoek
A. van Dijk

Internetsite: http://www.skof.se/fbo/index_e.html
(SkOF: Scanian Ornithological Society)

Kruisbek

Foto: Robert Kastelijn

WIST U DAT ...

- Vogeltrek een jaarlijks terug komend fenomeen is.
- Vogeltrek tellen zeer interessant is.
- Dit zeer zeker voor beginnende vogelaars is.
- Zij hier heel veel kunnen leren.
- Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is.
- Je dit op een van de v.w.g. trektelposten te weten kunt komen.
- De daar aanwezige tellers je heel graag helpen
- Voor informatie je altijd bij Wim Deebe terecht kunt.
- V.w.g. de Kempen zeer goed vertegenwoordigd was op de world birdwatch
- Er maar liefst 3 tel posten bezet waren
- Jan Erik Kikkert ook een post voor de v.w.g had bemand.
- Hier voor hartelijk dank.
- De onderhand traditionele barbeque weer 100% was.
- De feestcommissie. het weer goed voor elkaar had.
- Onze voorzitter de feestcommissie heeft bedankt voor het goede werk;
- Wij Jos Smit ook zeer dankbaar zijn {waar vind je nog zo iemand }
- Er zo'n 30 personen aanwezig waren
- Dit er volgend jaar eens zoveel moeten zijn
- Voor de euro's hoeft je het niet te laten
- Waar kun je voor 8 euro nog zoveel eten en drinken als je wilt ?
- En dit alles van top kwaliteit
- Toon een van de beste vleesbereiders is, die je kunt vinden
- Hij ook altijd reserve vlees mee brengt.
- De belangstelling voor het Lac Du Der weekend goed is.
- Alphons en Janine al veel werk hebben verzet
- Wij dus maar in hoeven te stappen en naar het adres te rijden.
- Het druk zal worden in Lac du Der
- Er verschillend Belgen en veel Nederlanders zullen zijn .
- Hoe meer zielen hoe meer vreugd
- Veel plezier allemaal in Frankrijk

Houdoe ///// en lullen om gelul een dansende zwerm Spreeuwen b.v. bij een slaap plaats noemen ze in Denemarken black sunday,

Piet

Vogelasiels voor de Kempen

Vogelrevalidatiecentrum "Second Chance"

Kees van Limpt
Vloeiend 17
5094 CK Lage Mierde
Telefoon 013 5091846

Vogelasiel Eindhoven

Anton de Kleyn
Eikenstraat 49
5651 CM Eindhoven
Telefoon 040 2526897

Dierenambulance voor Eindhoven e.o.

Telefoon 040 2523188

Melding roofvogelvervolging

Vogelasiel Someren e.o.
Telefoon 049 3493564 of 0621975875

Adressen Bestuursleden

Voorzitter: Edwin van der Werf
Pieter Brueghelstraat 34
4812 AG Breda

Telefoon 076 5212732
E-mail wemar@freeler.nl

Secretaris: Jan Kolsters
Van Nuenenstraat 96
5503 CL Veldhoven

Telefoon 040 2538248
E-mail j.w.m.kolsters@philips.com

Penningmeester: Piet van der Krieken
Molenpad 6
5524 BD Steensel

Telefoon 049 7512414
E-mail Kriekske@compaqnet.nl

Biologisch secretariaat: Pieter Wouters
Lensheuvel 37
5541 BA Reusel

Telefoon 049 7643049
E-mail woutersloos@hetnet.nl

Algemene leden: Piet van Happen
Waardstraat 15
5662 EN Geldrop

Telefoon 040 2862739
E-mail pvhappen@hetnet.nl

Tom Heijnen
Postelseweg 38d
5521 RB Eersel

Telefoon 049 7516213
E-mail theijnen@hetnet.nl

Jacques van Kessel
Evestraat 18
5503 XN Veldhoven

Telefoon 040 2531211
E-mail jacques.van.kessel@philips.com

Opvang nieuwe leden

Coördinator: Ben Jacobs
De Bleker 41
5506 BB Veldhoven

Telefoon 040 2534735
E-mail ben.jacobs@hetnet.nl

Inhoud: jaargang 30 no. 3 (2004)

Jacques Bijnen	Het jachtbedrijf met de stootvogel in Waalre en omgeving (16e -18e eeuw), deel 1	1
Pieter Wouters	Slapende Blauwe Kiekendieven tijdens de winter 2002/2003	6
Rob Aarts	Toterproat 2	13
Ben Jacobs	Weidevogelbescherming en onderzoek Kieviten gebied Piroc 2003	15
Jacques van Kessel en Wim Deeben	Kruisbekken op de Buikheide en Halve mijl in 2003	20
Piet van Happen	Wist u dat...	24

Tekeningen en/of foto's

Geen fotograaf bekend	(pagina 1 t/m. 5)
Tekening: Robin d' Arcy Shillcock	(pagina 10) Blauwe kiekendief boven hotel "Opduin", 2000. <i>Uit Texel schoonheid verbeeld.</i>
Wim Deeben	(pagina 12, 22)
Ben Jacobs	(pagina 17, 18)
Robert Kastelijn	(pagina 23)